

*Auer Ádám – Botos Gyöngyvér – Holndonner Roland – Kiss Balázs végzős joghallgatók,
Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar*

A bírói szerepvállalás egyes aspektusai a magyar alapjogi bíráskodásban

1. Bevezető gondolatok

„Minden emberi jogoknak teljes tisztelete azon alap, amelyen egy szabad alkotmány épülhet” vallotta Eötvös József 1843-ban. Az alapjogi bíráskodás minden demokráciának fokmérője. Lehet vita arról, hogy megfelelően van-e szabályozva, de ilyen jogintézményre mindenképpen szükség van. Magyarországon, ahol ma az alkotmányos intézményekbe, magába az Alkotmányba, vagy akár az igazságszolgáltatásba vetett hit napról-napra, évről-évre gyengül, vagy erősödik; kell egy olyan jogintézmény, amely jelenti egyrészt az állampolgárok igazságának a bizonyosságát, jelenti másrészt az olyan jellegű bizalmat az alkotmányosságba, igazságba, amely megkérdőjelezhetetlen bárki részéről is.

Kérdésként merül fel, hogy a demokratikus átmenet időszakában kialakult intézményrendszer fenntartható-e jelenleg is? Hogyan épül fel jelenleg az alapjogi bíráskodás? Hivatkozhat-e egy állampolgár arra, hogy valamely Alkotmányban deklarált alapjogát megsértették Kétséggkívül vannak olyan jogintézmények, amelyek lehetővé teszik ezt, de ugyanakkor azt mondhatjuk, hogy nem működnek olyan formában és olyan tartalommal, ahogyan kellene. Alapjogi bíráskodás fogalma alatt dolgozatunkban az Alkotmánybíróság hatáskörébe tartozó alkotmányjogi panaszt és konkrét normakontrollt, valamint a rendes bíróságok által gyakorolt alapjogi sérelmek elbírálását vizsgáltuk.

Az alapjogi bíráskodás kritikai elemzése után, kísérletet tennénk egy olyan rendszer felvázolására amely véleményünk szerint a hatályos alapjogi bíráskodás hiányosságait kiküszöböli.

2. Az Alkotmánybíróság hatáskörébe tartozó jogintézmények

Az alapjogi bírászkodás intézményi áttekintését először az Alkotmánybíróság (AB) hatáskörébe tartozó intézményekkel kell kezdeni. Az alkotmányjogi panasz és a konkrét normakontroll intézménye a hatályos alapjogi bírászkodás központi elemeinek tekinthető. Az AB gyakorlata alapján mindkét jogintézmény működése diszfunkcionalitásokat mutat.

2.1. Az alkotmányjogi panasz

Az alkotmányjogi panaszt az Alkotmánybíróságról szóló 1989. évi XXXII. törvény szabályozza.¹ 48.§-a kimondja: „(1) Az Alkotmányban biztosított jogainak megsértése miatt alkotmányjogi panasszal fordulhat az Alkotmánybírósághoz az, akinek a jogséremlé az alkotmányellenes jogszabály alkalmazása folytán következett be, és egyéb jogorvoslati lehetőségeit már kimerítette, illetőleg más jogorvoslati lehetőség nincs számára biztosítva. (2) Az alkotmányjogi panaszt a jogerős határozat kézbesítésétől számított hatvan napon belül lehet írásban benyújtani. (3) Az Alkotmánybíróság eljárására a 40-43. §-ban foglaltak az irányadók.”

Az intézmény funkciója, az alapvető jogok védelme. Kérdés azonban, hogy mennyire képes a hatályos szabályozás az egyéni alapjogvédelmet ellátni. Az Alkotmánybíróság felállításánál a jogalkotó a hangsúlyt nem az egyéni alapjogvédelemre, hanem az Alkotmánybíróság és az Országgyűlés viszonyára tette, így az előbbi feladata a jogszabályok alkotmányossági vizsgálata.² Ennek fényében alkotta meg az Országgyűlés az alkotmányjogi panasz intézményét, azzal, hogy csak abban az esetben lehet a testülethez fordulni, ha a jogsérelem alkotmányellenes jogszabály alkalmazása folytán következik be. Gyakorlatilag a normakontroll egy speciális esetével állunk szemben. A miniszteri indokolás megfogalmazása szerint „miután végül is egy adott jogszabály alkotmányosságát kifogásolják, az alkotmányellenesség utólagos ellenőrzésére vonatkozó szabályok (40-43. §) alapján jár el.”³

---

¹ Továbbiakban: Abtv.

² Sólyom László: Az Alkotmánybíróság hatáskörének sajátosságai In. Benedek-émlékkönyv, Pécs, 1996. 13. o.

³ Az 1989. évi XXXII. törvény Indokolása, Forrás: Complex Jogtár. Így minden törvényi lehetősége fennáll annak, hogy az AB a normakontroll esetére vonatkozó megsemmisítési időpontokat alkalmazza

2.1.1. Az alkotmányjogi panasz, mint az utólagos normakontroll speciális formája

Miért speciális az alkotmányjogi panasz az utólagos normakontrollhoz képest? Elsőként az alkotmányjogi panaszt kezdeményezők körét kell áttekinteni. Az Abtv. miniszteri indoklása szerint, az akkori törvényjavaslat az AB eljárásának kezdeményezését, az egyes hatásköri feladatok ellátása során, nem mindenki számára biztosította, és ezért tartották szükségesnek az alkotmányjogi panasz bevezetése. Ez az érv azért furcsa, mert az Abtv. 21.§-ban az utólagos normakontroll és az alkotmányjogi panasz kezdeményezésére a törvény minden jogalanyt feljogosít. Sőt, a törvény az utólagos normakontrollhoz képest még szűkíti is a panaszosok körét, mert az alkotmányjogi panasz benyújtását a törvény további feltételekhez köti. A 48.§ értelmében annak van joga panaszt benyújtani, akinek a jogséremlme az alkotmányellenes jogszabály alkalmazása folytán következett be, így a törvény megköveteli az ügghöz kötöttséget. További feltétel, hogy a panaszos már kimerítette az egyéb jogorvoslati lehetőségeit, valamint betartotta a hatvan napos időkorlátot. Ezek alapján az actio popularis jelleget a törvény szűkíti.

Az alkotmányjogi panasz alapja nem lehet bármely alkotmányos rendelkezés sérelme. Az alkotmányjogi panasz kapcsán a törvény indokolása kimondja, hogy „az Alkotmányban biztosított jogok alatt valamennyi, az Alkotmányban deklarált alapvető emberi és állampolgári jogot kell érteni.”⁴ Ezeket a jogokat az Alkotmány XII. fejezete tartalmazza. A miniszteri indokolás az alapjogok mellett, a védelmet kiterjeszti azon gazdasági, társadalmi és politikai rend alapelveivel kapcsolatos alapvető jogok sérelmére, amelyek nemcsak magánszemélyeket illetnek meg. Az Alkotmánybíróság ennek értelmében érdemi elbírálás nélkül utasította vissza az indítványt, ha a panaszos például az Alkotmány 2.§ (1) bekezdésére (jogállamiság) hivatkozott.⁵

A törvény alapján további feltétel, hogy a jogséremlmet alkotmányellenes jogszabály alkalmazása okozza. A 48. § nem ad lehetőséget arra, hogy a panasz alapja állami irányítás egyéb jogi eszközével kapcsolatban fennálló alkotmányellenesség legyen. Az eljárás során alkalmazandó 40-43. §-okban a törvény viszont rendelkezik az állami irányítás egyéb jogi eszközei kapcsán hozott döntésről, illetve az eljárási lehetőségekről. Nem egyértelmű, hogy a jogalkotó szándéka kiterjed-e ezen határozatok megtámadhatóságára alkotmányjogi panasz

---

⁴ Az 1989. évi XXXII. törvény Indokolása, Forrás: Complex Jogtár

⁵ 676/D/2004 AB határozat. Az Abtv. miniszteri indokolásán kívül, nincs rendelkezés arra nézve, hogy mi lehet a panasz (alkotmányi) alapja. Az AB erre vonatkozó gyakorlata nem egységes, találhatunk olyan határozatokat is, amelyekben a testület érdemben bírálta el azokat az alkotmányjogi panaszokat, amelyeknek alapja például az Alkotmány 2.§ (1) bekezdése volt. Vö. 768/D/2002. AB határozat

keretében vagy sem. Az AB az alkotmányjogi panasz elbírálásakor azonban az utólagos normakontroll eljárásához hasonló gyakorlatot követ, vagyis elbírálja azon panaszokat is, ahol állami irányítás egyéb jogi eszközeinek alkotmányellenessége merül fel.⁶

Az Alkotmánybíróság álláspontja alapján a jogalkotó jogorvoslatnak szánta a jogintézményt. A szabályozás nyelvtani értelmezése szerint erre utal a szövegben az „egyéb” és a „más” kifejezés. Az adott ügyben, ha nincs „más” jogorvoslati lehetőség, akkor ezt a végső „jogorvoslatot” lehet alkalmazni. Illetve ezt támasztja alá, hogy a törvényszöveg a panasz kifejezést alkalmazza.⁷ A taláros testület megállapította, hogy ez a jogorvoslati funkció választja el az alkotmányjogi panaszt az utólagos normakontrolltól. A jogorvoslati funkcióra utal az is, hogy a törvény megköveteli a panaszostól az ügyhözkööttséget.⁸

A 442/D/2000. AB határozat a testület kimondta, hogy „az alkotmányjogi panasz intézménye kettős jellegű. Utólagos normakontrollra irányuló és jogszabály alkalmazhatóságának valamely konkrét perben történő kizárására vonatkozó indítványt egyaránt tartalmaz, de e kérelmek elbírálása csak egyazon eljárás keretén belül történhet meg.”⁹ Ennek alapján nincs mód arra, hogy elbíráljon egy alkotmányjogi panaszt, ha az abban sérelmezett jogszabály alkotmányosságáról már korábban döntött, vagyis külön az alkalmazhatóságban nem dönthet a testület. Ennek az értelmezésnek megfelel az utólagos normakontroll szabályozása, ahol a törvény lehetőséget ad az Alkotmány legfőbb öreinek, hogy bizonyos esetekben döntsön a jogszabály alkalmazhatóságáról, mintegy mellékhatásként a jogszabály alkotmányellenessége esetén. A fent említett kettőség ebben a jogintézményben is fellelhető.

2.1.2. Az alkotmányjogi panasz kritikája

Az alkotmányjogi panasz kapcsán a szakirodalomban számos kritika látott napvilágot. A bírálatok lényege, hogy az utólagos normakontroll intézménye mellett az alkotmányjogi panasz intézménye nem élő jogintézmény.¹⁰ Az eljárás során a törvény értelmében a 40-43.§-okat kell alkalmazni. Ennek alapján, ha az adott jogszabály alkotmányellenességének megállapítására kerül sor, semmi nem kötelezi arra a döntéshozót, hogy visszamenőleg

---

⁶ Vö. például: 753/B/1995. AB végzés

⁷ 57/1991. (XI. 8.) AB határozat

⁸ Vö. kezdeményezők köre

⁹ 442/D/2000 AB határozat

¹⁰ Tilk Péter: Az alkotmányjogi panasz mint a bíróságok és az alkotmánybíróság eljárásának kapcsolódási pontja. In Bírák Lapja 2/2002 62-63. o.

megtiltsa a konkrét ügyben a megsemmisített jogszabály alkalmazását. Kivételes esetekben lehetőség van eltérni a főszabálytól (43.§ (4) bek.), ám ezt utólagos normakontroll esetén is alkalmazhatja a testület. Ebben az esetben a kérelmező ugyanúgy jogorvoslást kap, mintha alkotmányjogi panaszt adott volna be, akkor is ha az utóbbi intézmény által megfogalmazott feltételeknek nem felelt meg.

Eleinte csak az Abtv. tette lehetővé büntetőeljárás esetén a felülvizsgálatot. Az AB a 23/1998. (VI. 9.) határozatában kimondta a már említett 1991-es határozatra hivatkozva, hogy „a törvényhozó elmulasztotta azoknak az eljárásjogi módozatoknak a szabályozását, amelyek az alkotmányjogi panasz intézményét általánosságban és minden esetben alkalmassá tehetnék arra, hogy az alkotmányjogi panasz intézménye a lényegét adó jogorvoslati funkcióját betöltse.”¹¹

Az országgyűlés ennek hatására megalkotta az 1999. évi XLV. törvényt, amely alapján lehetőség nyílt arra, hogy polgári és közigazgatási úton is jogorvoslást nyerjen a sérelmet szenvedett fél. A törvény értelménél fogva a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény¹², kibővült a XXIV. Fejezettel. A Pp. 360.§-a kimondja: „ha az Alkotmánybíróság az alkotmányellenessé nyilvánított jogszabálynak a konkrét esetben történő alkalmazhatósága visszamenőleges kizárásával ad helyt alkotmányjogi panasznak, az alkotmányjogi panasz orvoslásának eljárási eszközét - az Alkotmánybíróság határozata alapján és a vonatkozó eljárási szabályok megfelelő alkalmazásával - a Legfelsőbb Bíróság állapítja meg.” A Pp. említett szabálya csak akkor alkalmazható, ha az AB a határozatát alkotmányjogi panasz kapcsán hozza meg. Értelmét veszti ezáltal az Abtv. 43.§ (4) bekezdésének azon rendelkezése, mely szerint utólagos normakontroll kapcsán az AB visszamenőleg is meghatározhatja, egy alkotmányellenesnek kimondott jogszabály alkalmazását adott ügyben. Amíg ugyanazon eljárást folytat le az Alkotmánybíróság mind a két jogintézmény kapcsán, nem lehet megfelelően elkülöníteni őket.

Mindezek alapján levonható az a következtetés, hogy a hatályos szabályozással kapcsolatos kritika helyénvaló. Célszerű lenne, ha az Országgyűlés megfelelő, az utólagos normakontrolltól eltérő eljárási szabályokat határozna meg, amely lehetővé tenné a jogalanyok számára a valódi jogorvoslatot az adott ügyben.¹³ A jogorvoslati funkciót

---

¹¹ Az AB gyakorlata különválasztotta a joghatás tekintetében a két intézményt. A testület utólagos normakontroll esetén csak kivételesen alkalmazza a visszaható hatályt, míg alkotmányjogi panasz esetén általános ennek alkalmazása. Sólyom László, i.m. 25. o.

¹² Továbbiakban Pp.

¹³ Abban az esetben is, ha a testület a jogszabály alkotmányellenességét korábban, akár eltérő hatáskörében eljárva kimondta.

erősítené az is, ha az adott jogszabály alkotmányellenességének esetén, lehetőség nyílna a Legfelsőbb Bírósághoz fordulni, akkor is, ha a panaszos érdeke nem „különösen fontos”, de megállapítható az érdeksérelem. Hiányosságot jelent továbbá, hogy az alkotmányjogi panasz alapján indított eljárásnak nincs felfüggesztő hatálya az adott határozat végrehajtásában.¹⁴

2.2. A konkrét normakontroll

Az Alkotmánybíróság hatáskörébe tartozó konkrét normakontroll is több problémát involváló jogintézmény. Az alkotmányjogi panasz a bírósági eljárás lezárása után biztosít lehetőség a panaszosnak alapjogi sérelmének orvoslására. Ezzel szemben a konkrét normakontroll intézménye a bíró szerepét szabályozza, az eljárás alatt.

Az Abtv. 38. § (1) bekezdése alapján: a bíró - a bírósági eljárás felfüggesztése mellett - az Alkotmánybíróság eljárását kezdeményezi, ha az előtte folyamatban levő ügy elbírálása során olyan jogszabályt vagy állami irányítás egyéb jogi eszközét kell alkalmazni, amelynek alkotmányellenességét észleli. Az Abtv. ezen szakasza egyrészt bevonja esetlegesen a normakontroll lehetőségét a rendes bírósági eljárásba, másrészt felveti az alkotmány értelmezésének problémáját.

Ha azt feltételezzük, hogy a jogalkotói szándék annak kiküszöbölése, hogy a rendes bíróságok bírái ne értelmezzék az alkotmányt, akkor ez ennek az intézménynek elhagyhatatlan eleme, hiszen meg kell állapítania a bírónak az eljárás során, hogy milyen jogszabályt tekint alkotmányellenesnek. A bíró tehát alkalmazza ezen eljárás során az Alkotmányt, amely így túlmutat a politikai jellegen, és előtérbe kerül az Alkotmány, mint alkalmazott jogszabály.

2.2.1. A konkrét normakontroll eljárásjogi kérdései

Az Abtv. alapján köteles felfüggeszteni az eljárást a bíró, amennyiben maga észleli az alkotmányellenességet.¹⁵ Azonban önmagában nem ad alapot a peres félnek (vagy bárkinek) az Alkotmánybírósághoz benyújtott, az adott bírósági eljárásban alkalmazandó jogszabály alkotmányellenességének megállapítására irányuló kérelme, a per tárgyalásának

---

¹⁴ Uitz Renáta: Egyéni jogsérelemek és az alkotmánybíróság In. Fundamentum 2/1999. 39-49. o.

¹⁵ Erre mutat rá a Legfelsőbb Bíróság több, közzétett eseti döntése: pl.: BH 2002. 231., EBH 2001. 556. A BDT 2006. 1462. alapján a per felfüggesztése szükségképpen eljárásjogi következménye az AB eljárásának bíró általi kezdeményezése.

felfüggesztésére.¹⁶ Ennek jogpolitikai indoka logikus, mert ha önmagában alapot adna, akkor a peres felek, a per ésszerű időn túli befejezésére használnák fel a konkrét normakontroll intézményét. A Legfelsőbb Bíróság másik eseti döntése alapján a tárgyalást akkor sem lehet felfüggeszteni, ha az Alkotmánybíróság más indítványára fog dönteni.¹⁷ Ha a per folyamán a bíróság előtt más (az eseti döntésben a felperes) indítványozza az eljárás felfüggesztését és az Alkotmánybíróság eljárását, akkor ennek elutasítását nem köteles indokolni a bíróság, ugyanis a jogszabály alkotmányos értékelését jelentené, ami nem a bíróság feladata.¹⁸ A Legfelsőbb Bíróság közzétett eseti döntéseiben a bíró mérlegelési köre tág, és nem köteles az Alkotmány értelmezésére, akkor sem ha erre vonatkozóan utasít el indítványt. Az ilyen döntések során értelemszerűen alkalmaznia és értelmeznie kell az Alkotmányt, mert meg kell állapítania, hogy a fél kérelme megalapozott-e, az alkotmányellenesség tárgyában.

Habár az AB soron kívül határoz ilyen ügyekben, a bírósági eljárás lefolyását időben jelentősen meghosszabbítja, ha ilyen normakontroll folyik. Az AB a 3/1997 (XII. 2.) számú, teljes ülésén elfogadott ajánlása alapján, az előzetes normakontrollra irányuló indítványok¹⁹, az OVB határozataival szembeni kifogások²⁰ és az Abtv. 38. § (1) bekezdés szerinti bírói kezdeményezések elbírálása soron kívüli eljárásban történik. Az AB soron kívüli eljárására példa a 96/2008 (VII. 3.) AB határozat. A köztársasági elnök indítványozta az előzetes normakontrollt a 2007. november 13-án kelt indítványával.²¹ Az AB 2008. június 30-án döntött a normakontroll kérdésében. A soron kívüli eljárás időtartama, még a köztársasági elnök által indítványozott esetekben is, 8 hónap volt. Így ha a bíró konkrét normakontrollt indítványoz, az eljárás felfüggesztése mellett megközelítőleg 1 évig elhúzódik a per²². A bírói kar szocializációját ebben a kérdésben nyilvánvalóan figyelembe kell venni, az Alkotmánybíróság viszont a bírói kezdeményezések alapján főszabály szerint soron kívül jár el.²³ Ennek ellenére a bírói kezdeményezések száma nem magas, az Alkotmánybíróság, a működése óta 133 esetben döntött bírói indítvány alapján.²⁴ Az Alkotmánybíróságtól kapott

---

¹⁶ BH 1992. 34., Pp. 152.§

¹⁷ KGD 2003. 69.

¹⁸ BH 1994. 448.

¹⁹ Alkotmány 26. § (5) bek.

²⁰ A választási eljárásról szóló 1997. évi C. törvény 130. § (3) bek.

²¹ I-2/4742-0/2007. számú indítvány. Forrás www.keh.hu

²² Ebben az esetben felvetődik az ésszerű időn belüli eljárás követelménye, amely követelménynek nemzetközi fórumok előtt is meg kell felelnie az igazságszolgáltatásnak.

²³ A szerző cikkében arra az eredményre jut, hogy a bírók ma alkalmasak az alapjogi bírászkodás ellátására, ugyanakkor fontos kiemelni, hogy ez egy komplexebb tanulási folyamat és ez még nincsen teljes egészében kidolgozva. Lomnici Zoltán: Mire alkalmas a bírá alapjogi bírászkodása. In Sajtószabadság és emberiségi jogok. 1998. 35-42 o.

²⁴ Forrás: www.mkab.hu

információk alapján megközelítőleg 30 olyan folyamatban lévő ügy van, amelyet bírók indítványoztak. Ha figyelembe vesszük az AB és a rendes bíróságok ügyforgalmát, akkor megállapíthatjuk, hogy az ilyen ügyek száma elenyésző.

A jogirodalom szerint egyfajta megoldás lenne erre a problémára, ha a magyar jogrendszerben is működne az a gyakorlat, hogy ha a bíró úgy ítéli meg, hogy a jogszabály vagy állami irányítás egyéb jogi eszköze (amit az eljárás során alkalmaz) alkotmányellenes, akkor automatikusan a jogforrási hierarchiában felette álló jogszabályt alkalmazza (erre az Alkotmány is felhatalmazást ad: 35. § (2) bekezdése, 37. § (3) bekezdése).²⁵ Az érvelésből logikusan következik: ha a bíró úgy látja, hogy egy törvény alkotmányellenes, akkor közvetlenül az Alkotmányra hivatkozhatna, és azt értelmezhetné. Ez a lehetőség felvet bizonyos jogbiztonsági kérdéseket (a hatályos jogszabályok alapján a bírák ugyanis alkalmazhatják, így értelmezhetik is az Alkotmányt), amelyeket jelen rendszerben a LB jogegységi eljárása kompenzálhatna, ugyanakkor elvi szinten egy másik alkotmányértelmezés jelenne meg az Alkotmánybíróságé mellett.²⁶

2.2.2. A bírói alkotmányértelmezés korlátai

Megállapíthatjuk, hogy a bírói gyakorlat óvatosan bánik az Alkotmány értelmezésének problematikájával. A konkrét normakontroll esetében azonban felvetődik annak kérdése, hogy mit tehet az Alkotmánybíróság abban az esetben, ha a törvény maga nem alkotmányellenes, hanem egy (az AB által) helyesnek ítélt értelmezéssel eldönthető a jogvita. A probléma megoldását jelentheti az AB által kialakított gyakorlat, amely bevezette az alkotmányos követelmény fogalmát.²⁷ Az alkotmányos követelmény előnye, hogy nem szükséges megsemmisíteni a normát, ha az ellátható egy olyan értelmezéssel, amelynek keretében a jogszabály alkotmányos marad. Ennek a követelménynek a meghatározása az AB feladata. Kérdésként merül fel azonban, hogy önmagában a norma értelmezése mennyiben tartozik az AB hatáskörébe. A jogszabályok értelmezése végső soron a rendes bíróságok hatáskörébe

---

²⁵ Halmai Gábor: Az Alkotmány, mint norma a jogalkalmazásban In. Fundamentum 1998. 3. szám 77-81. o.

²⁶ A két bírói fórum által adott ilyen alkotmányértelmezés között fontos különbség azonban, hogy míg az Alkotmánybíróság értelmezése erga omnes hatályú, a Legfelsőbb Bíróságé csak a bíróságokra kötelező. Tekintettel arra azonban, hogy a bíróságok a polgárok jogvitáiban döntenek, ezeken a döntéseken keresztül rájuk nézve is kötelező ereje lesz a jogegységi határozatnak. Így akkor ad absurdum párhuzamos alkotmányértelmezések jöhetnének létre (ez, ebben a formában mindenképpen járhatatlan út). A kérdés felvetése a 42/2005 (XI. 14.) AB határozat óta illuzórikus, mert ebben a határozatban az AB egy jogegységi döntés alkotmányellenességéről döntött, és a határozat óta az AB hatásköre a jogegységi döntések felülvizsgálatára is kiterjed.

²⁷ 57/1991. (XI. 8) AB határozat, 38/1993. (VI. 11.) AB határozat

tartozik, amely a jogalkalmazás egységét a Legfelsőbb Bíróság biztosítja.²⁸ Az AB hatásköre ebben a tekintetben véleményünk szerint nem aggálytalan. A 38/1993. (VI. 11.) AB határozat indokolása alapján a jogszabályok értelmezésével kapcsolatban meghatározott alkotmányos követelmények az utólagos normakontroll intézményén belül maradnak, és nem jelentenek hatáskör túllépést. Az alkotmányos követelmény meghatározása azonban értelmezési szempontokat ad egy normának, amely a jogalkalmazók számára kötelező erővel bír.²⁹

Az AB szerint nem szabad figyelmen kívül hagyni a jogszabálynak azt az értelmezését, amelyet a joggyakorlat egységesen követ. Ez az ún. „élő jogban” megnyilvánuló normatartalom vizsgálatát jelenti.³⁰ Az Alkotmánybíróság 57/1991 (XI.8.) határozatában dolgozta ki az élő jog intézményét. A testület szerint: „mindebből következik, hogy az Alkotmánybíróságnak nem a normaszöveget önmagában, hanem az érvényesülő, hatályosuló és megvalósuló normát, azaz az "élő jogot" kell az Alkotmány rendelkezéseinek tartalmával és az alkotmányos elvekkel összevetnie.³¹ Az AB megsemmisíti ennek megfelelően az állandó és egységes jogalkalmazó gyakorlat által alkotmányellenesen értelmezett jogszabályt. Az „élő jog” bevezetése lehetőséget ad a testületnek bizonyos szempontból a bírói jogalkalmazás kontrolljára. A vizsgálat tárgya ekkor ugyanis szintén a bíró hatáskörébe tartozó normaértelmezés.³² Az elmélettel szemben Kilényi Géza alkotmánybíró fogalmazott meg különvéleményt, véleménye szerint ezzel az elmélettel összemosódott a jogalkotói és jogalkalmazói ágazat.³³ Az Alkotmánybíróság elismerte a normarontó szokásjogot. Ezzel gyakorlatilag jogbizonytalanságot szült. Egyes szerzők szerint ez az elmélet vezetett a jogegységi határozatok Alkotmánybíróság általi felülvizsgálatához, ami fontos eszköze az alkotmányos jogok biztosításának.³⁴

A jogegységi határozat felülvizsgálatáról sem az Abtv., sem pedig a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló törvény nem rendelkezik.³⁵ A bíróságok feletti normakontroll tehát a jogalkalmazás egységét biztosító eszköz alkotmányos felülvizsgálatára is kiterjed. Ezek alapján az AB három irányból kontrollálja a bíróság jogalkalmazó tevékenységét, és ezekben az esetekben a bírói függetlenség egyes részjogosítványai sérülnek.

---

²⁸ Alkotmány 47.§ (2)

²⁹ 38/1993. (VI. 11.) AB határozat

³⁰ Uo. Azonban ha a jogszabály az élő jogban alkotmánysértő normatartalommal hatályosul, akkor elkerülhetetlen az alkotmányellenesség megállapítása és a jogkövetkezmények meghatározása.

³¹ Kukorelli, i.m. 456. o.

³² Enyedi Krisztián: Alapjogok védelme és az alkotmányjogi panasz In. Collega 2-3/X évfolyam 28. o

³³ 57/1991. (XI. 8.) AB határozat

³⁴ Rác Attila: Az alkotmányos jogok védelme és az alkotmányjogi panasz. In Acta Humana Emberi jogi követelmények 8.sz. 1992 32-54.o.

³⁵ A 42/2005. (XI. 14.) AB határozat volt az első, amelynek tárgya jogegységi határozat alkotmányosságának felülbírálata.

Az AB a norma értelmezésénél meghatározza az alkotmányos jogértelmezés követelményét, az élő jog alkalmazása ennek egy tágabb aspektusát jelenti. Az értelmezésen, és gyakorlaton alapuló kontroll mellett a jogegységi eljárás felülvizsgálata az, amely végső soron jogforrási szempontból is a bíróságok feletti (alkotmányos) kontrollt jelenti. Ennek egy másik oldala, ha a bíró a per során észlelt alkotmányellenesség tárgyában nem fordul az AB-hoz, hanem esetlegesen az alkotmányellenes normát alkalmazva dönt az ügyben, így az kétségtelenül beépülhet a társadalmi viszonyokba. A rendes bíróság ítéletei egyrészt nem válnak közismertté³⁶, másrészt a fentebb vázolt okok miatt bizonytalan, hogy az AB mikor dönt érdemben a tartalmi alkotmányossági kérdésekben.³⁷ Ha a rendes bírósági ügyekben kialakuló rutinszerű normaértelmezések valóban alkotmányellenes gyakorlatot alakítanak ki, akkor az Alkotmánybíróság reakciójának idejére már régen beépültek a rendszerbe „sőt nagy az esély rá, hogy önfejlődése során többszörösen át is alakult.”³⁸ Az AB által a rendes bíróságok jogalkalmazó tevékenysége feletti kontroll mechanizmusa így a jogbizonytalanság kérdését is felveti.

3. A rendes bíróságok alapjogi bírászkodásának problematikája

Az Alkotmány 70/K. §-a alapján: „az alapvető jogok megsértése miatt keletkezett igények, továbbá a kötelessége teljesítésével kapcsolatban hozott állami döntések elleni kifogások bíróság előtt érvényesíthetőek.” Ez a rendelkezés azonban számos dilemmát okoz a jogtudománynak. Mennyire tekinthetőek az Alkotmányban megfogalmazott normák, alapjogok hivatkozható jogforrásnak? Alapíthatja-e a bíró az ítéletét kizárólag az Alkotmány szövegére anélkül, hogy a törvény lehetőséget biztosítana arra, hogy értelmezze a normákat? Veszélybe kerülne-e ezáltal a jogbiztonság? Egyáltalán igényli-e a mai bírói gyakorlat ezt a lehetőséget? Ezen kérdések megválaszolása rendkívül összetett feladat, hiszen nagyon sok szempontot figyelembe kell venni és nem vonatkoztathatunk el a hatályos szabályzástól, illetve a bírói gyakorlattól.

A magyar alkotmányos rendszer a rendes bíróságok határozataira vonatkozóan kizárja azt, hogy alapjogot sértő határozatát megtámadják rendes bírósági fórum előtt.³⁹ Ennek oka, hogy a bíró köteles az ítéletét valamely jogszabállyal alátámasztani, megindokolni, hogy mi

---

³⁶ kivéve természetesen azokat az ügyeket, amelyek a médiafigyelem középpontjába kerülnek.

³⁷ Boros László, Fórum. In: Fundamentum 2007/3. szám 36.o.

³⁸ Uo.

³⁹ Vö. a dolgozat 2. részében az alkotmányjogi panaszról tett megállapításokkal

alapján hozta az adott döntést. Ennek következtében már nem a döntés lesz alkotmányellenes, hanem az a jogszabály, ami a határozat alapját képezi.

Ha egy alapjogi sérelmet tartalmazó ügy kerül a bíróság elé, akkor a bíró nem az Alkotmány rendelkezéseit tekinti elsődleges jogforrásnak, hanem megvizsgálja, hogy a kérdéses alapjogot milyen egyéb törvény konkretizálja.⁴⁰ Az Alkotmányban szabályozott „alapvető jogok és köteleességek”, mindegyikéhez kapcsolódik valamilyen módon: közvetve vagy közvetlenül⁴¹ másodlagos jogszabály (az alapjogok viszonylatában elsődleges jogszabálynak az Alkotmányt, másodlagosnak pedig az alapjoghoz kapcsolódó jogszabályt tekintjük). Például: egyesüléshez való jog (1989. évi II. törvény); gyülekezési jog (1989: III. törvény). Ezek közül az alapjogok között kivételes az emberi méltósághoz fűződő jog, ezen belül a személyhez fűződő jogok védelme. A Ptk. 76. §-a kimondja: „A személyhez fűződő jogok sérelmét jelenti különösen az egyenlő bánásmód követelményének megsértése, a lelkiismereti szabadság sérelme és a személyes szabadság jogellenes korlátozása, a testi épség, az egészség, valamint a becsület és az emberi méltóság megsértése.” A Ptk. 76. §-a nem taxatív felsorolás, hiszen maga a törvény hagyja nyitva a kérdést „a sérelmét jelenti különösen” kifejezéssel. Ebben benne rejlik, hogy ilyen sérelmek (tehát a jogérvényesítés is) a jövőben még keletkezhetnek.

3.1. Az Alkotmány 70/K. §-a, és értelmezési lehetőségei

Az Alkotmány 70/K. §-a, a magyar Alkotmány azon rendelkezései közé tartozik, aminek a rendszerváltás óta még nem sikerült konzekvens és egységes értelmezést adni. A passzus megítélése eltérő képet mutat a jogalkotásban, a jogalkalmazásban és a szakirodalomban. Az elmúlt 20 évben e szakasról kialakult nézetek, vélemények és értelmezések tematikus sorrendben a következők:

Az alkotmánykommentár⁴² szerinti jogalkotói értelmezés, az alkotmányjogi panaszról indul ki. Ebből a szakaszból szükségszerűen következik, hogy alkotmány sértés esetén a rendes bírói út igénybevétele nem nyílik lehetőség, hanem az AB eljárásai vehetők igénybe, de mégsem mondható alkotmányellenesnek az Abtv. ezen rendelkezése a 70/K. § alapján. Tehát mind az Abtv. vonatkozó eljárásai, mind az Alkotmány 70/K. §-on alapuló bírászkodás

---

⁴⁰ Sári János: Alapjogok, Osiris 2006. 330-334. o.

⁴¹ Ilyen értelemben közvetlennek tekintjük az egyesülési joghoz való jog szabályozását, közvetettnek pedig pl.: a művelődéshez való jog, amely több jogszabályban van szabályozva.

⁴² Balogh Zsolt – Holló András – Kukorelli István – Sári János: Az Alkotmány magyarázata. KJK-Kerszöv, Budapest, 2003. (továbbiakban: alkotmánykommentár)

relevanciával bír az alapjogi bírászkodás kérdésében. Akkor mi a két szakasz viszonya egymáshoz? A kommentár szerint a 70/K. § és az Abtv. 48. § (1) bekezdése egymást kiegészíti és együtt kell ezeket értelmezni. Az alapjogsértések és az ezekből származó igényekkel kapcsolatban a kommentár megállapítja, hogy „mára már az egyes alapjogokról rendelkező külön törvények...- lehet mondani: kivétel nélkül – megnyitják a rendes bírósághoz fordulás lehetőségét.”⁴³ Viszont kérdésként vetődik fel, hogy egyértelműen és megnyugtatóan kizárható-e az, hogy minden alapvető jog érvényesítésére létezik megfelelő jogszabályi rendelkezés⁴⁴. Megállapítható, hogy a kommentár a 70/K. § gyakorlati relevanciáját szinte teljesen kizárja egyrészt az alkotmányjogi panasz alkalmazásával és az alapjogok szinte teljes körű szabályozásának megállapításával.

A 70/K. § az Alkotmánybíróság értelmezése szerint más képet mutat. Az e szakaszra vonatkozó alkotmánybírósági gyakorlat röviden úgy foglalható össze, hogy a testület „a 70/K. § szerinti alapjogi bírászkodást a rendes bíróságok terrénumának ismerte el, és a bíróságok visszafogott gyakorlatát tudomásul vette.”⁴⁵ Az AB megalakulásától kezdve szembesült ezen alkotmányi szakasz problematikuságával, ezt az is jelzi, hogy viszonylag nagy számban jelenik meg a határozatokban. Ennek ellenére nem beszélhetünk egységes és kialakult alkotmánybírósági gyakorlatról.

Az Alkotmánybíróság szerint a 70/K.§ egyrészt hatásköri szabályt tartalmaz a bíróságokra nézve. Ezt az AB több határozatában is megerősítette. A 277/D/1995 AB határozat alapján „korántsem következik azonban az Alkotmány 70/K. §-ából az, hogy az alapvető jogok megsértése miatti igényérvényesítés csak és kizárólag az Alkotmánybíróság előtt történjék. A jogállamiság és ezen belül az alkotmányosság biztosítása, valamint az alapjogok megsértése miatti igények érvényesítése az Alkotmány által szabályozott rendben mind az Alkotmánybíróság, mind a rendes bíróságok számára tartalmaz egymástól elkülönülő feladatokat.”⁴⁶ Ezt a gondolatmenetet fejti ki részleteiben az AB határozat következő része: az alapjogok megsértése miatt keletkezett igények elbírálását az Alkotmány 70/K. §-a általános bírói útra utalja, míg - az Alkotmány 32/A. § (1) bekezdésével összhangban - az Alkotmánybíróság hatásköréként alapvetően a jogszabályok alkotmányellenességének vizsgálatát határozza meg. Mindez azonban nem jelenti azt, hogy a normakontrollra irányuló funkciójának teljesítése során, mintegy annak következményeként az Alkotmánybíróságnak

---

⁴³ Uo. 708-709. o.

⁴⁴ Drinóczi Tímea: Megjegyzés egy alkotmánybírósági döntéshez – a 70/K. § In Acta Humana 18. évfolyam. 2007. 1-2 szám, 29. o.

⁴⁵ Uo. 26. o.

⁴⁶ 277/D/1995. AB határozat

ne lenne lehetősége - közvetett módon - a konkrét jogséremlmek orvoslására is. Az idézett részekből kitűnik, hogy az AB a saját hatáskörébe tartozó eljárásoktól (alkotmányjogi panasz, konkrét normakontroll) elkülöníti a rendes bíróság hatáskörét alapjogsérelem esetében. Arról viszont az AB határozat nem szól, hogy milyen feltételekkel és milyen eljárás keretében lehet az alapjogsértésekből származó igényeket rendes bíróság előtt érvényesíteni. Így mondhatni ez a hatáskör-megalapozás gyakorlatilag a „levegőben lóg.”

Annak ellenére, hogy a 70/K. §-on alapuló alapjogséremlmekből származó igény érvényesítésének módja gyakorlatilag nincs kidolgozva, az Alkotmánybíróság a 70/K. § másik komponensét (állami döntések elleni kifogások) még nem is minősíti korlátlanak. A 46/1994 (X. 21.) AB határozat a 70/K. § tartalmát még jobban leszűkíti azáltal, hogy vannak olyan állami döntések, amelyekkel szemben kifogással közvetlenül a 70/K. § alapján bírósághoz nem lehet fordulni. Így a szakasz alkalmazását az állami döntések elleni kifogásokkal kapcsolatban is korlátozza (bár erre csak esetileg került sor, nem lehet ezt általános jelleggel leszögezni.) Végül a 236/E/2000. AB határozat volt az, amely általános érvénnyel kimondta, hogy az Alkotmány 70/K. §-án alapuló jog korlátozása megfelelő alkotmányos keretek között megengedhető.

Az Alkotmánybíróság gyakorlatában másodrészt közvetlenül alkalmazandó norma a 70/K. §. Az 58/1991. (XI. 8.) AB határozat, amiben egy kisajátítási ügyben foglalt állást a testület, a 70/K. § közvetlen alkalmazását mondta ki azzal, hogy az esetben alapjogsérelem történt és az alapul fekvő jogszabály nem volt megfelelő.⁴⁷ A 32/1990. (XII. 22.) AB határozatban a testület abban a kérdésben határozott, hogy mulasztásban megnyilvánuló alkotmányvétségnek nyilvánította, hogy az Országgyűlés a közigazgatási határozatok bíróság általi felülvizsgálatára nem hozott törvényi szabályozást. Ekkor is közvetlenül alkalmazhatónak vélte az Alkotmány 70/K. §-át.

Harmadrészt a testület megállapította, hogy 70/K. §-ból közvetlenül jogalkotási kötelezettség nem vezethető le, viszont közvetetten megalapozhat mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenességet.⁴⁸ A 236/E/2000. AB határozat mondta ki egyértelműen azt, hogy jogalkotási kötelezettség e szakaszból nem származik. Ebben az esetben az indítványozó azt kifogásolta, hogy a 70/K. § alkalmazására nincs kidolgozva eljárási szabály, így a benne foglalat bírósághoz fordulás jogának érvényesíthetősége kétséges, valamint lehetnek olyan ügyek, amelyben a hagyományos polgári eljárás szabályait

---

⁴⁷ Drinóczi Tímea: Megjegyzés egy alkotmánybíróági döntéshez – a 70/K. § In Acta Humana 18. évfolyam. 2007. 1-2 szám, 32. o.

⁴⁸ Uo. 34. o.

nem lehetne alkalmazni, „mert sok esetben speciális eljárási szabályokat igényelnek”⁴⁹. A testület, anélkül hogy megállapította volna a szakasz tartalmi elemeit, a jogalkotó mulasztásban megnyilvánuló alkotmányértése megállapításának feltételeit vette alapul az indítvány vizsgálata kapcsán. Így az indítványt elutasította azzal, hogy nem állnak fenn a mulasztás kritériumai. Ezek pedig egyrészt, hogy a jogalkotó szerv a jogszabályi felhatalmazásból származó jogalkotói feladatát nem teljesítette és emiatt alkotmányellenes helyzet keletkezett⁵⁰, másrészt pedig, hogy magából az Alkotmányból következik-e jogalkotási kötelezettség⁵¹. Ezekből következően a határozat megállapítja, hogy jogalkotási kényszer ebből a szakaszból nem származik, és a jogalkotó szabad mérlegelési körébe tartozik, hogy milyen élethelyzeteket szabályoz⁵². Tehát ezen AB határozat sem ragadta meg az alkalmat, hogy a 70/K. § tartalmát megállapítsa, fogalmi elemeit tisztázza.

A fent vázolt értelmezési lehetőségek tükrében megállapítható, hogy az AB több határozatában leszögezte, hogy a bíróságok számára hatáskört állapít meg, de ezt egyben korlátozhatónak ismerte el, és megállapította, hogy bizonyos esetekben közvetlenül a 70/K. §-ra alapított keresettel bírósághoz fordulni nem lehet.⁵³ Mivel a 70/K.§ eljárásjogi szabályai nincsenek kidolgozva, és erre a jogalkotót kötelezettség nem terheli, az igények érvényesítése is kétséges lesz, megfelelő eljárás hiányában. Továbbá levonható az a következtetés is, hogy a testület elismeri a 70/K. § alapján, hogyha alapjogi jogsértés következik be és nincs olyan törvényi hely ami azt szabályozná, akkor megilleti a bíróság előtti igényérvényesítés joga a felet. Viszont ebben az esetben is problémaként vetődik fel, hogy a bíróság milyen eljárásban és milyen szabályok alapján bírálja el az ügyet.

A 70/K. § értelmezési lehetőségi között harmadiknak a LB értelmezését szükséges ismertetni. A LB a 3/1998. közigazgatási jogegységi határozatában leszögezi: ebben az esetben a hatáskör hiányát megállapító határozat a kérelmező alapvető jogának (pl. tulajdoni igényének) elbírálását is kizárja, hiszen a hatáskör elhárítása miatt ügye nem is kerülhet soha olyan szakaszba, amelyben érdemi határozatot lehetne hozni, a kérelmező vélt vagy valós igénye tárgyában soha nem születhet olyan érdemi határozat, amelynek bírósági felülvizsgálatára sor kerülhetne, így az Alkotmány 70/K. §-ában biztosított alapvető jog is

---

⁴⁹ 236/E/2000. AB határozat

⁵⁰ Uo.

⁵¹ Uo.

⁵² Konkrét jogalkotási kötelezettség hiányában az Alkotmánybíróság alapvető jog érvényesüléséhez jogszabályból szükségszerűen következő jogalkotási kényszer esetében állapít meg mulasztást. Ha azonban ilyen kényszer nem állapítható meg, akkor a jogalkotó mérlegeli, hogy valamilyen élethelyzetet szabályoz-e, és szabályozás esetén milyen kérdésekre tér ki, milyen részletességű a jogi rendezés (236/E/2000 AB határozat)

⁵³ 46/1994 (X. 21.) AB határozat

sérül.⁵⁴ Ebből az érvelésből megállapítható, hogy a LB az ilyen közigazgatási határozatok ellen a bírósághoz fordulás jogát biztosítja, konkrétan a 70/K. § alapján. Tehát a LB a szakaszt közvetlen alkalmazhatónak találta, amire jogot lehet alapítani és pert lehet indítani. A kommentár szerint a LB: az Alkotmány 70/K.§-át lényegében mint az államigazgatási határozatok bírói felülvizsgálatát lehetővé tevő szubszidiárius jogot értelmezi⁵⁵. Ezzel a megítéléssel kapcsolatban viszont kiegészítést kell tenni. Ebben a határozatban a LB a 70/K. § értelmezését hajtotta végre, és mivel ezt jogegységi határozattal kötelezővé tette a bíróságok számára, az AB alkotmányértelmezésével konkurálóként jelent meg. Az Alkotmány erga omnes hatályú értelmezését az Abtv. az AB hatáskörébe utalja, de ez előbbi így quasi azonos azzal (eredményét tekintve)⁵⁶. Ebből következően az AB és a LB alkotmányos jogértelmezései párhuzamosan futnának, amit a jogbiztonság követelménye miatt nem lehet tarthatónak elfogadni.

Végül a jogirodalomban kialakult véleményeket összegeznénk a tekintetben, hogy a bírói alkotmányértelmezés a gyakorlatban hogyan érvényesül, érvényesülhet. Azt kell a vizsgálat tárgyává tenni, hogy a bíró, élhet-e az alkotmányértelmezés jogával, és ha igen akkor milyen keretek között. Az Abtv. 27. § (2) bekezdése szerint: az Alkotmánybíróság határozata mindenkire nézve kötelező, és az 1.§ g) pontjának értelmében az AB hatáskörébe tartozik az Alkotmány értelmezése. Ezen két szakaszból vezethető le az AB alkotmányértelmezési primátusa, ami mindenki számára kötelező. Viszont itt egy jogszabályi pontosítást kéne tenni azzal kapcsolatban, hogy a határozatok minden eleme, vagy csak a rendelkező rész bír kötelező erővel (mivel ezt az Abtv. egyértelműen nem tisztázza). Ha a teljes határozat bírna kötelező erővel, akkor a benne foglalt összes alkotmányi szakasz értelmezése kötelező erővel bírna. Ebben a helyzetben kétségesé válna, hogy más szerv is értelmezheti-e az Alkotmány rendelkezéseit. Ebben a kérdésben az Alkotmány 77.§ (2) bekezdésében foglaltakat is figyelembe kell venni. Eszerint: „Az Alkotmány és az alkotmányos jogszabályok a társadalom valamennyi szervezetére, minden állami szervre és állampolgárra egyaránt kötelezőek.” Ezen szakasz az Alkotmány jogi norma jellegét deklarálja, és mivel kötelező erővel bír, így rendelkezéseit alkalmazni kell (tehát az Abtv.

---

⁵⁴ Ebben az esetben egy hatáskör hiányát megállapító határozat a kérelmező alapvető jogának elbírálását zárja ki, mégpedig úgy, hogy az államigazgatási eljárási törvény (Áe.) nem tette lehetővé azt, hogy bizonyos közigazgatási eljárásban, a közigazgatási szerv hatáskörének hiányát megállapító határozata ellen bírósághoz lehessen fordulni. 3/1998 KJK. forrás: Complex jogtár

⁵⁵ Balogh Zsolt – Holló András – Kukorelli István – Sári János: Az Alkotmány magyarázata. KJK-Kerszöv, Budapest, 2003. 710. o.

⁵⁶ Sári János: Rendes bíróságok alapjogi bíráskodása. In Jogtudományi közlöny, 2006/1. 7. o.

szövegének pontosítása szükséges lenne a kérdés egyértelmű tisztázásához.)⁵⁷ A bíró számára is kötelező az Alkotmányt alkalmazni. Ezzel együtt elképzelhetetlen lenne az Alkotmány rendes bíróságok általi értelmezése nélkül az alaptörvény 70/K. §-ában megfogalmazott előírásnak a megvalósítása.⁵⁸ Mivel az Alkotmány rendelkezései általános jellegűek, óhatatlanul értelmezésre szorulnak. Tehát az AB mellett a jogalkotó és jogalkalmazó szerveknek is kötelességük az Alkotmányt értelmezni, de figyelemmel az AB határozataira.

3.2. Alkotmányértelmezés – alkotmányosság?

A magyar jogtudományban elhíresedett dávodi kislány terhesség-megszakításával kapcsolatos ügyben a Bajai Városi Bíróság alkalmazandó jogi normának tekintette az Alkotmányt. A bíró félretette a magzatvédelmi törvényt, a Ptk-t, és az alkotmánybíróági határozatokat, az ítéletét pusztán az Alkotmány rendelkezése alapján hozta meg. Ezzel saját maga értelmezte az Alkotmányt, mint a jogforrási hierarchia csúcsán álló jogszabályt, és a benne foglalt élethez való jogot önkényesen kiterjesztette a magzatra is, azt jogalanynak nyilvánította, ami teljesen ellentétes a hazai szabályzással.⁵⁹

Felmerül tehát a kérdés, hogy joga van-e a bíróságnak döntése során egy jogszabályt félretenni mondván, hogy szerinte az alkotmányellenes.

Akik erre a kérdésre igennel válaszolnak pl. Hanák András,⁶⁰ arra hivatkoznak, hogy ezt a jogszabályi hierarchia teszi lehetővé a bíró számára. Akkor is így jár el a bíróság, amikor pl. egy olyan jogszabályt kellene alkalmaznia, ami a Ptk-ba ütközik. Ekkor ugyanis ezt a jogszabályt félreteszi, és a Ptk adott rendelkezését alkalmazza. Ha ezt el is fogadjuk, még akkor is felvetődik a kérdés, miszerint ebben az esetben a félretett rendelkezés helyett egy hasonlóan konkrét rendelkezést (Ptk. megfelelő szakaszát) tud alkalmazni a döntés meghozatalánál. Míg ha törvényt tenne félre annak alkotmányellenességére hivatkozva, hézag támadna a jogalkalmazás során, hisz nem lenne olyan konkrét rendelkezés, mint amelyet félretett, mivel az Alkotmány rendelkezései az alapjogokat csak deklarálja, de megsértésük esetén nem fogalmaz meg jogkövetkezményeket.

A bírónak ezt a lehetőségét zárja ki az a jogintézmény melyet az Abtv. 38.§- a biztosít. Ezzel a lehetőséggel élhetnek az eljárásban résztvevő felek is, oly módon, hogy kérhetik a

---

⁵⁷ Abtv. 27. § (2) Az Alkotmánybíróóság határozatának rendelkező része mindenkire nézve kötelező.

⁵⁸ Halmi Gábor: Az alkotmány, mint norma a bírói jogalkalmazásban. In Fundamentum, 1998/3. 78. o.

⁵⁹ Ptk. 9.§ Halmi Gábor: Az alkotmány mint norma a bírói jogalkalmazásban In Fundamentum 1998. 3. szám 77.-81.o

⁶⁰ Hanák András: Egy különös abortusz után In. Fundamentum 1998. 3. szám, 84-86. o.;

bírótól az eljárás felfüggesztése mellett az Alkotmánybírósághoz fordulást, mely az alkotmányjogi panaszhoz bizonyos fokú kiterjesztése lenne. A feleknek ezt a lehetőséget viszont jelentősen csökkenti, hogy a peres fél erre irányuló kérését a bíróság visszautasíthatja. Jelentős kérdést vet fel a Legfelsőbb Bíróság egy polgári ügyben hozott eseti döntése (BH 1994.448), mely kimondja: "A bíróság nem köteles indokolni azt a döntését, amellyel a felperesnek az eljárás felfüggesztésére és az Alkotmánybíróság eljárásának kezdeményezésére irányuló kérelmét elutasítja; az elutasítás indokolása ugyanis a jogszabály alkotmányosságának értékelését jelentené, ami nem a bíróság feladata". Ez az alkotmányosság értékelését jelenti-e, vagy alkotmányértelmezést. Ha az indoklás az alkotmányosság értékelését jelenti, akkor a döntés nem jelenti-e ugyanazt. Hiszen azzal, hogy elutasítja a fél kérelmét, a bíróság eldönti az alkalmazandó jogszabályról, hogy az alkotmányos, vagyis a kérdésre választ ad. Ha viszont csupán értelmezést jelent a döntés, az indoklás miben jelent többet?

Felmerül a kérdés, hogy mi történik az egymással versengő alapjogok esetén. Ekkor is félre teheti-e a bíró a megalkotott törvényt, pl. az eutanázia vagy az abortusz kérdésében. Ha két alapjog összeütközéséről van szó, akkor a szükségesség-arányosság mérlegelésével kell eldönteni a kérdést, aminek a mértéke az egyedi eseteknél, illetve más-más bírónál eltérhet. Ez jogbizonytalanságot, kiszámíthatatlanságot vonhat maga után. Ami csak újabb problémákat generál.

Az alkotmányértelmezés illetve az alkotmányosság szorosan összefüggő fogalmak. Ezért fontos a kettő pontos elhatárolása, bár ez nem ad választ a feltett kérdésekre, hogy értelmezheti-e a bíróság az Alkotmányt, de mindenképp megkönnyíti a döntést, és segít egy esetleges kompromisszum megteremtéséhez. Ha figyelembe vesszük a felsorolt érveket, attól függően, hogy melyik oldalra helyezünk nagyobb hangsúlyt, a rendes bíróság általi alkotmányértelmezésének lehetősége többféle módon is megoldható.

A jogállam megvalósulásának egyik tartóoszlopát az jelenti, hogy az adott állam polgára milyen mértékben tudja érvényesíteni felmerülő igényeit, vagyis mekkora hatásköre van az igazságszolgáltatásnak. A másik alapja a hatalmi ágak elválasztása. Ezért jelen kérdésben is úgy kell megoldani a problémát, hogy lehetőleg egyik pillér se sérüljön, ha pedig ez nem lehetséges, akkor az egyes pillérek korlátozása minél kisebb legyen.

A gyakorlatban elég ritkán fordul elő, hogy a rendes bíróságok értelmezik az Alkotmányt, aminek oka az is lehet, hogy a jogirodalom ennyire eltérően ítéli meg ezt a kérdést. Az Alkotmányban szereplő összes alapjognak ma már törvényi szintű

részletszabályai vannak. Ezek a jogszabályok szinte teljesen lefedik az életben megjelenő eseteket. Ezért tehát a jogalkalmazók ezeket alkalmazzák döntéseik során, nem pedig az általános értékeket, jogokat megfogalmazó Alkotmányt. Az eléje kerülő perek nagy mennyisége sem ösztönzi arra a bírót, hogy az elvont alkotmányi normákat értelmezze, az adott esetre nézve. Mégis akad bíró aki szükségesnek látja döntését az Alkotmány normái szerint meghozni, indoklását ezzel alátámasztani. Az, hogy ilyen kevés számban jelenik meg az Alkotmány a bírói ítéletek során, utalhat arra is, hogy maguk a jogalkalmazók is óvatosan bánnak a kérdéssel, és csak indokolt esetben használják ezt a lehetőséget.

3.3. A rendes bíróságok általi Alkotmány-alkalmazás melletti érvek

Az első ide tartozó érv az, hogy az AB mellett több szerv is jogosult értelmezni az Alkotmányt.⁶¹ A 70/K.§ alapján, ha valaki keresetét az Alkotmány egyik szakaszára alapítja, kérdés hogy a bíróság képes-e megfelelően eldönteni az ügyet anélkül, hogy értelmezné az Alkotmányt. Ha megfosztanák a bíróságot ennek a lehetőségétől, akkor joghézag alakulna ki, hiszen ha valaki az Alkotmányra hivatkozva terjeszti elő keresetét, azt a bíróságnak hivatalból el kellene utasítania, és így az igényérvényesítés lehetőségétől fosztanánk meg a kereset benyújtóját. Az Alkotmánybíróság nem rendes bíróság, ezért ilyen jellegű ügyben ítéletet nem hozhat. Ebből következőleg az Alkotmánybírósághoz ilyen keresetet benyújtani nem lehet.

A bíróság alkotmányértelmezését nem szabad összekeverni az Alkotmánybíróság absztrakt alkotmányértelmezésével. A gyakorlatban, a bírósági ítéletekben véleményünk szerint inkább kiegészítő jelleggel fordul elő az Alkotmányra való hivatkozás, vagyis az alkalmazandó jogszabály értelmezése során az alkotmányos normatartalom megállapításához használja az Alkotmányt, elvétve előfordul azonban, hogy közvetlenül az Alkotmány szakaszára alapítja döntését a bíró. A rendes bíróságok döntéseik során csak egy meghatározott ügy kapcsán értelmezik a megfelelő szakaszt, és ennél-fogva sem a közvetett, sem a közvetlen alkotmányértelmezés nem általános érvényű. Amíg az ítélet nem jogerős, az megtámadható fellebbviteli fórumokon, míg az Alkotmánybíróság értelmezése mindenkire kötelező, továbbá a rendes bíróság jogerős döntése csak a felekre kötelező.⁶²

Szintén a rendes bíróságok alkotmányértelmezése mellett szól a következő érv is. Tételezzük fel, hogy joghézag miatt nem lehet megfelelő döntést hozni, ám a megsértett jog

---

⁶¹ Például az Országgyűlés. Az AB ezt meg is erősítette a 31/1990 (XII. 18.) AB határozatban, és a 1041/G/1999 AB végzésében. Az Alkotmány értelmezésére irányadó a dolgozat 4. fejezete

⁶² Bitskey Botond: Mikor forduljon a bíró az Alkotmánybírósághoz In. Jogtudományi Közlöny 2004, 329-335.o

levezethető az Alkotmány rendelkezéseiből. A sértett igénye akkor nyer orvoslást, ha a bíróság meghozza az ítéletét, amit ebben az esetben az alkotmányértelmezés megengedésével lehetne elérni. Így tett a Monori Városi Bíróság is egy 1998. júniusi ítéletében, amikor megállapította a jogellenességet egy álláshirdetés kapcsán, ahol megvalósult az indokolatlan diszkrimináció. Az ebben az időben hatályos Mt. (1992. évi XXII. tv) 5.§⁶³ viszont csak a munkaviszonnyal kapcsolatban követeli meg az egyenlő bánásmódot, ezért fordult a bíróság az alkotmány értelmezéséhez, és döntötte el ez alapján az ügyet.⁶⁴

3.3.1. Jogesetek

Kutatást végeztünk annak eldöntésére, hogy a rendes bíróságok bírái alkalmazzák-e az Alkotmányt.⁶⁵ A kutatás során az egyetlen olyan jogterület, amelyben konkrét Alkotmányra való hivatkozást találtunk a kártérítési ügyek köre volt. A konkrét esetek ismertetése előtt meg kell jegyezni, hogy ezek javarészt olyan ügyek voltak, amelyek a Ptk. kártérítésre vonatkozó szakaszai alapján megállapított kártérítési összeget a fél kevésnek találta. Erre 2 jogesetet találtunk a kutatás során.⁶⁶

Ilyen ügyben hozott ítéletet a Szegedi Városi Bíróság, amelyben találtunk AB határozatra való hivatkozást. A P.22.909/1999 számú ügyben, a felperes néhai édesanyja vétlen közlekedési balesetet szenvedett. A sérülésekből adódóan túlnyomórészt ágyhoz kötött állapotba került, majd a baleset után 3 évvel meghalt. Az alperest külön perben a büntetőbíróság maradandó fogyatékoságot okozó közúti baleset gondatlan okozásának vétségében találta bűnösnek. Az alperes nem vagyoni kártérítésként utalt át a felperesnek

---

⁶³ 5§ (1) A munkaviszonnyal kapcsolatosan tilos hátrányos megkülönböztetést alkalmazni a munkavállalók között nemük, koruk, nemzetiségük, fajuk, származásuk, vallásuk, politikai meggyőződésük, munkavállalói érdekképviselői szervezethez való tartozásuk, vagy ezzel összefüggő tevékenységük, továbbá minden egyéb, a munkaviszonnyal össze nem függő körülmény miatt.

⁶⁴ Ld. bővebben: Lehoczkyne Kollonay Csilla: Kezdeti lépések a foglalkoztatási diszkrimináció bírósági gyakorlatában In. Fundamentum 1998. 4. szám, 91-95. o.

⁶⁵ A kutatást megpróbáltuk minél szélesebb mintán elvégezni, ezért vizsgáltuk: a Csongrád Megyei Bíróságnál a 1990. január 1. és 2007. augusztus 31. között jogerős ítélettel befejezett közigazgatási és megyei elsőfokú polgári, gazdasági ügyeket, évenként 10 szűrőpróbaszerűen kiválasztott iratból. A Szegedi Városi Bíróságnál a 1990. január 1-2007. augusztus 31. között jogerős ítélettel befejezett ügyekből: családi jogi, tulajdonjogi és kártérítési területen évente 10, szűrőpróbaszerűen kiválasztott iratból. A Szegedi Munkaügyi Bíróságon: 1990. január 1-2007. augusztus 31. között jogerős ítélettel befejezett, jogviszony megszüntetésével, felmondás jogellenességével, szakszervezetekkel illetve diszkriminációval kapcsolatos ügyek – évenként 10, szűrőpróbaszerűen kiválasztott iratból.

A mintában a polgári jogi, munkajogi és közigazgatási jogi ügyeket vizsgáltuk. Kihagytuk a büntetőügyeket, mert feltevésünk szerint a büntetőjog területén lényegesen kevesebb az Alkotmányra hivatkozás lehetősége is. Ennek oka, hogy az Alkotmány csak alapelveket deklarál a büntetőjog területén, melyek az egész jogterületet áthatják.

⁶⁶ Amelyek közül az elsőben közvetlen hivatkozás történt egy AB határozatra, a második ügyben pedig konkrét Alkotmányi szakaszra alapozta ítéletét a bíró.

400.000 Ft-ot. A felperes további 1 millió Ft-ot és kamatot követelt. Az alperes ellenkérelmében arra hivatkozott, hogy a 400. 000 Ft arányban áll az okozott sérüléssel és a kereset elutasítását kérte. A bíróság ítéletében megalapozatlannak találta a keresetet. Az indoklásban szerepel a 34/1992 (VI. 1.) AB határozat, amely a nem vagyoni kártérítést a személyiségvédelem általános eszközévé tette. Az ítélet indoklása szerint nem vitatott, hogy a károsult testi épsége sérült, amely megalapozza a nem vagyoni kártérítés iránti igényét. A nem vagyoni kártérítés célja azonban a károsultat ért személyiségsérelem kompenzálása az őt ért hátrányok elvesztett életlehetőségének a kompenzálására. Ebből következően személyes jellegű, vagyis a jogosult személyéhez tapad. Nem száll át az örökösökre, ugyanis a jogosult halálával már a nem vagyoni kártérítés nem tudja betölteni eredeti rendeltetését, így a nem vagyoni kártérítés iránti igény, mint személyes jellegű jog nem örökölheto.⁶⁷ A felperes fellebbezésében arra hivatkozott, hogy a büntető ügy 3 évig húzódott el, és az ítélethirdetést az édesanyja 1 nappal élte túl, és az eljárás elhúzódása volt az oka annak, hogy az édesanyja nem tudta érvényesíteni igényét, pedig ő ezt időben megkezdte. Mind a Megyei Bíróság, mind a LB helybenhagyta az ítéletet, az AB határozat hivatkozását, és értelmezését gyakorlatilag átvette az elsőfokú ítéletből.

A másik ügy a Szegedi Városi Bíróság P.20.917/2003-as számú ügye. 2000. november 4-én, egy ismeretlen férfi holttestét emelték ki egy tóból. A rendőrség egy helybéli testvérpárt gyanúsított a bűncselekmény elkövetésével (az első-, és másodrendű felperest). A testvérek ártatlannak vallották magukat, sőt segédkeztek a nyomozásban. Az ellenük valló tanú beszámolója zavaros, ellentmondásos volt. A testvéreket, mivel nem volt alibijük, előzetes letartóztatásba helyezték. A fogva tartásuk 2001. január 24.-től 2002. április 19.-ig tartott (kb. 15 hónap), ekkor igazolódott be az ártatlanságuk.

A Be. 383.§-a alapján kártalanítás jár a terheltnek, amennyiben a bíróság felmenti. E jogukkal élve, a felperesek 500 000 Ft vagyoni-, és 2 000 000 Ft nem vagyoni kártérítést követeltek a Magyar Államtól. A keresetük kiesésére, a sajtó okozta károkra, a büntetés-végrehajtási intézet által okozott pszichés sérelmekre és az ezekből fakadó szabadulás utáni hátrányokra alapozták a kártérítés mértékét.

Az állam ellenkérelmet nyújtott be, sokallta a nem vagyoni kártérítés összegét, és felajánlott 1.000.000 Ft-ot (természetesen részletes indoklással). Ezt hosszas egyezkedések, tárgyalások sorozata követte, mire 2003. szeptember 24-én megszületett az elsőfokú ítélet. A megítélt összeg alacsonyabb lett, mint az, amit a felperesek igényeltek. Ennek okát az ítélet

---

⁶⁷ Ptk. Magyarázat I. kötet Közgazdasági-jogi Kiadó Budapest 1998. 1013-1014. oldal (a bíróság ítéletében szerepel ez a hivatkozás)

indoklásában találtuk meg: „A felperesek az átlagosnál primitívebb személyiségükből kifolyólag a majd 15 hónapos elzárást nem élték meg olyan fokú pszichés károsodással, amely indokolná a kereseti kérelmükben előterjesztett kártalanítási összeget.”

Ez ellen az ítélet ellen a felperesek fellebbeztek, így az ügy átkerült a Csongrád Megyei Bírósághoz. Az Alkotmány 54.§ (1) bekezdése kimondja az emberi méltósághoz való jogot, és az ebből levezethető egyenlőség alkotmányos elvét. A bíróság tehát ezek alapján kivette az elsőfokú ítélet indoklásából a fenti mondatot, melyet lealacsonyítónak, megalázónak tartott. Indoklásképpen megjegyezte, hogy a nem vagyoni kártérítésnek objektív mércéje nincs, mindig egyedi elbírálást igényel. Az emberek személyisége eltérő, az eltérő jogsértések így különböző mértékű hátrányt okozhatnak, azonban a börtöntűrő képességnél a személyiségi jegyek nem jöhetnek számításba. A városi bíróság ítéletét egyebekben helybenhagyta.⁶⁸

A kutatást és az ellenérveket lezárva megállapítható, hogy az Alkotmányra hivatkozások csekély számának okai az Alkotmány szubszidiárius jellege, illetve a megvizsgált jogterületek kielégítő törvényi szabályozottsága.

3.4. Érvék amellet, hogy a bírók ne alapíthassák ítéleteiket az Alkotmányra

Akik amellet foglalnak állást, hogy az Alkotmány értelmezésének a lehetőségét nem lehet a bíróságok hatáskörébe utalni (pl. Hanák András, Tóth Gábor, Sonnevend Pál)⁶⁹, azzal érvelnek, hogy az Alkotmányra alapozott ítélet nagyfokú jogbizonytalanságot szülne. Mivel az Alkotmány szakaszait túl elvontnak, általánosnak tekintik, úgy egy lehetséges döntés kiszámíthatatlan lenne. Más és más döntés születhet ugyanabban a kérdésben attól függően, hogy melyik bíróságon, melyik bíró előtt folyik az eljárás.

További érv, hogy fennáll az esélye annak, hogy a Legfelsőbb Bíróság és az Alkotmánybíróság hatáskörei összemosódnának. A jogegység megléte feletti felelősség a Legfelsőbb Bíróságot terheli. Ha a különböző bíróságok egymástól eltérően értelmezik az Alkotmány rendelkezéseit, a Legfelsőbb Bíróságnak jogegységi határozatban kellene döntenie

---

⁶⁸ A kutatás egyéb területein: a munkajogi, családi jogi, tulajdonjogi ügyek vizsgálata során nem találtunk Alkotmányra hivatkozást. Ennek oka több irányból vizsgálendő: egyrészt ezekben az ügyekben nem jellemző, hogy felmerül alapjogi igény. Másrészt az adott jogterületre vonatkozó jogszabályok (Ptk., Mt., Csjt.) ezeket a területeket teljes körűen lefedik, így a bíróság kizárólag ezekre a jogszabályokra hivatkozik. Tehát, ha mégis sérülne egy állampolgár valamely alapjoga, az eljáró bíróság elsősorban az említett jogszabályokból olvasná ki az Alkotmány által is biztosított alapjogot.

⁶⁹ Hanák András: Egy különös abortusz után In. Fundamentum 1998. 3. szám, 84.o.; Tóth Gábor Attila: Az emberi jogok bírói védelme In. Társadalmi szemle 1995. 7. szám 42.-43. o.; Sonnevend Pál: az alapjogi bírászkodás és korlátai In. Fundamentum 1998. 4. szám, 82-83. o

a bíróságokra nézve kötelező alkotmányértelmezésről. Az értelmezés pedig az Alkotmánybíróság kizárólagos hatáskörébe tartozik, mivel absztrakt módon csak ez a szerv értelmezheti a különböző alkotmányos rendelkezéseket.

A következő érv azon országok tapasztalatát támasztja alá, ahol az Alkotmányt a bíróságok az ítélet során értelmezik. Ezekben az országokban a bírói képzés más módon történik, mint a hazai rendszerben. A magyar rendszerben a bírák szakmai felkészültsége inkább az írott jog technikai értelemben vett alkalmazására alkalmas, kevésbé az Alkotmány elvont rendelkezéseinek az értelmezésére.⁷⁰ Az Abtv. 5.§ (2). bekezdése kimondja, hogy Országgyűlés az Alkotmánybíróság tagjait kiemelkedő tudású elméleti jogászok (egyetemi tanárok, illetőleg az állam- és jogtudomány doktorai), vagy legalább húsz évi szakmai gyakorlattal rendelkező jogászok közül választja. Ezzel a rendelkezésével szigorúbb feltételeket támaszt az Alkotmánybíróság leendő tagjai számára, amely feltételek szükségesek az Alkotmány értelmezéséhez, és a törvényben meghatározott egyéb feladatok elvégzéséhez. Ilyen feltételeket a rendes bíróság bírói számára jogszabály nem követel.

Halmai Gábor egyik tanulmányában úgy fogalmaz: „a magyar jogirodalomban többségi álláspont szerint a magánjogi jogviszonyok alanyai nem közvetlen címzettjei az Alkotmánynak, eszerint a bírói ítéleteket sem lehet közvetlenül Alkotmány szakaszaira alapozni”. E felfogás szerint az Alkotmány elsősorban a törvényhozó számára alkotott norma, egy úgynevezett keret, amin nem léphet át a törvényalkotó tevékenysége során. Amennyiben a bíró alkotmányellenességet vél egy törvény szövegében, úgy köteles az Alkotmánybírósághoz fordulni.⁷¹

Felmerült az a kétely miszerint, az alapjogok magánszemélyekkel szemben való közvetlen alkalmazása, a magánjog alkotmányjoggal való helyettesítését jelentené. Tehát a magánjogi természetű jogviták nem a tágabb értelemben vett magánjog szabályai szerint dőlnek el, hanem az egymással szemben álló alapjogok közötti bírói mérlegelés alapján. A magánszemélyek között közvetlenül az alapjogok alapján történő bírászkodás a törvényhozó szerepébe helyezi a bíróságokat. A különböző élethelyzetekre vonatkozó részletszabályokat a bírónak kell megállapítani. Márpedig, ha az adott élethelyzetben felmerülő érdekkonfliktus egyúttal alapjogok konfliktusát is jelenti, akkor a mérlegelés az Alkotmány 8.§ (2) bekezdése szerint az Országgyűlés dolga, ugyanis az alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg.⁷²

---

⁷⁰ Tóth Gábor Attila: Az emberi jogok bírói védelme In. Társadalmi szemle 1995. 7. szám 42-43. o

⁷¹ Halmai Gábor, Az emberi jogokat védő magyarországi intézmények Osiris 2003. 230. o.

⁷² Sonnevend Pál: Az alapjogi bírászkodás és korlátai, In. Fundamentum 1998.4. szám 79-80. o.

A rendes bíróságok gyakorlatában az Alkotmány ezek alapján másodlagos szerepet tölt be, amelynek okát több irányból vizsgáltuk. Az Alkotmány 70/K.§ és értelmezési kérdései érdemben nem határozták meg a jogszabályhely tartalmát. Ez különösen vonatkozik az Alkotmánybíróságra. A bírói kar szocializációja kisebb mértékben, de szerepet játszik. A legfontosabb ezek mellett az alapjogokat szabályozó jogszabályok. Az Alkotmány kimondja, hogy az alapjogokra vonatkozó szabályokat csak törvény állapíthat meg.⁷³ Ha minden ilyen szabályt korlátozásnak tekintünk, akkor megállapítható, hogy ma a hatályos magyar szabályozás alapján az alapjogok a rendes bíróságok előtt csak korlátozottan érvényesíthetők.

4. Záró gondolatok – de lege ferenda

Az alapjogi bírászkodást ma Magyarországon három olyan jogintézmény látja el, amelynek működésében diszfunkcionalitások figyelhetők meg. Az elméleti álláspontok és javaslatok mellett nem elhanyagolható a gyakorlati érvényesülésük sem. A dolgozatban felvázoltuk az elméleti hátteret, a jogintézmények szabályozását. Megvizsgáltuk a témával foglalkozó szakemberek véleményét, csoportosítva pro és contra szempontrendszer alapján. A kutatással arra kívántunk rávilágítani, hogy az Alkotmányra való hivatkozás és az Alkotmány közvetlen alkalmazása, a gyakorlatban nem valósul meg olyan mértékben, mint amelyre a jogszabályok lehetőséget biztosítanak. Mindezek alapján felvázolunk egy olyan alternatívát, amely véleményünk szerint megvalósítaná a magyar alapjogi bírászkodást.

A központi, elvi alap az Alkotmány jelenleg is hatályos 70/K.§-a. A bíróságok szempontjából alapvető követelmény, hogy ha a bírósági eljárás során felmerül az Alkotmány alkalmazása, akkor ezzel a lehetőséggel a bíróság éljen, és a bíró jogszabályként alkalmazhatja, értelmezheti az Alkotmányt.⁷⁴ Ha a bíró úgy ítéli meg, hogy a jogszabály (amit az eljárás során alkalmaz) alkotmányellenes, akkor automatikusan a jogforrási hierarchiában felette álló jogszabályt alkalmazná (erre az Alkotmány is felhatalmazást ad: 35§ (2) bekezdése, 37§ (3) bekezdése, 44/A. § (2) bekezdése.)⁷⁵

A bíróság előtt három alkotmányossági probléma merülhet fel. Elsőként a bírónak meg kell vizsgálnia, hogy az ügy elbíráható-e a hatályos jogszabályok alapján? Ebben az esetben a közismert eljárás indul el, a hatályos jogszabályok alapján hoz ítéletet.

---

⁷³ Alkotmány 8.§ (2) bek.

⁷⁴ A hatályos szabályok ezt nem tiltják.

⁷⁵ Ez a gyakorlatban is működik, ha egy rendeletet talál a bíró alkotmányellenesnek Halmai Gábor: Az Alkotmány, mint norma a jogalkalmazásban. In: Fundamentum, 1998/3 77-81.o.

A második lehetőség, hogy az ügy a hatályos szabályok alapján egyértelműen nem dönthető el, mert az alapjogról rendelkező törvény az esetet nem szabályozza megfelelően. Ekkor az ellentétet a jogszabály és az alkotmány egybevetésével és egy helyes értelmezéssel fel lehet oldani. Az ilyen esetekben megengednénk a bírónak, hogy az ügyben ítéletet hozzon. Viszont az értelmezésnek korlátokat kell szabni, mert ha nem szabnánk, akkor az a jogegységet illetve a jogbiztonságot sértené. Ennek érdekében az értelmezést három kritériumhoz kötjük.

Az első kritérium, hogy az alkotmányos rendelkezés értelmezésénél, a bíró a törvényi keretből nem léphet ki, hiszen ekkor már quasi jogalkotóként funkcionálna. A bíró akkor marad meg a törvényi kereteken belül, ha az értelmezés megfelel a törvény céljának és a jogalkotó szándékának.

A második korlát az alkotmánykonform értelmezés. Az alkotmánykonform értelmezés tekintetében mintaadó lenne a német gyakorlat. Ez abban áll, hogy a bírákat kötelezettséggel terhelik az alkotmány meghatározott értelmezésére. A bírói értelmezés három feltételnek kell, hogy megfeleljen, amik az egységes jogértelmezést garantálják. Az egyik feltétel: ha az Alkotmánybíróság egy törvényi rendelkezés értelmezéséről kimondta, hogy alkotmányellenes, akkor a bíró e szerint nem értelmezheti a törvényi helyet (ez a javaslatban megvalósul, mivel a bírónak figyelembe kell venni az Alkotmánybíróság vonatkozó gyakorlatát.) Az Alkotmánybíróság addig nem semmisíthet meg törvényhelyeket, amíg a törvényt - szövegének nyelvtani értelmezésével – olyan értelmezéssel lehet ellátni, ami az alkotmánnyal összeegyeztethető. Ez a második feltétel. A harmadik feltétel pedig, hogy az alkotmánykonform értelmezés a nyelvtani értelmezést nem sértheti meg. Tehát csak a nyelvtani értelmezés keretein belül nyílik lehetőség az alkotmánykonform értelmezésre (a javaslatban nem a szöveg szerinti értelmezést szabtuk meg korlátnak, hanem a törvény célját és a jogalkotó szándékát).⁷⁶

A harmadik kritérium, ha az AB egy alapjogot valamilyen értelmezéssel már ellátott, vagy szűkítette az alapjog határait, akkor a bíró ettől nem térhet el. Ilyen tekintetben kötelező lenne rájuk az AB értelmezési gyakorlata. Ez lenne az elsőfokú eljárás.

A fellebbezési eljárás a rendes bíróságok hatásköre. Ennek egyik oka, hogy az Alkotmánybíróság nem rendes bírósági fórum és ezért a bírói függetlenséget sértené, ha fellebbviteli szerve lenne egy első fokú bíróságnak. További ok, hogy itt az értelmezés problémája merül fel, és a felettes bíróság az értelmezés helyességét vizsgálja meg. Ha azt

---

⁷⁶ Pokol Béla: Jogelmélet Századvég Kiadó 2005. 217-240. o.

helyesnek ítéli, akkor helybenhagyja az ítéletet, ha nem, megsemmisíti, és új eljárást kezdeményez vagy maga, dönt.

Fennáll a lehetősége ekkor annak, hogy a hasonló ügyekben, eltérő értelmezések születnek az egyes bírók előtt. Ennek kiküszöbölésére szolgálna a Legfelsőbb Bíróság jogegységi határozata. Viszont itt felmerül ismét az absztrakt alkotmányértelmezés problémája, ami ma kizárólag az Alkotmánybíróság joga. Azonban ebben az esetben a Legfelsőbb Bíróság nem absztrakt módon értelmezi az Alkotmányt, hanem normakontrollt végez: az Alkotmányt veti össze a jogszabállyal.

Manapság ez a probléma már csak elvi éllel vethető fel, mivel az Alkotmánybíróság a hatáskörébe vonta a Legfelsőbb Bíróság jogegységi határozatainak alkotmányossági felülvizsgálatát. Ebben a helyzetben pedig nem volna célszerű fenntartani az AB kizárólagos hatáskörét az alkotmány absztrakt értelmezésére, mivel az AB így a bírósági rendszer függetlenségét sérti, ezért engedhető meg a Legfelsőbb Bíróság alkotmányértelmezése.

A harmadik eset, amikor a bírónak közvetlenül az Alkotmány értelmezésével és alkalmazásával kell döntést hoznia. Ekkor a bíró az Alkotmány rendelkezéseinek értelmezésével dönti el az ügyet. Az ügyfélnek ekkor is lehetősége van fellebbezésre a megfelelő fórumokon. Véleményünk szerint a 70/K.§ alapján erre a mai hatályos szabályozás alapján is lehetősége van a rendes bíróságoknak.⁷⁷

A de lege ferenda javaslatunk központi tétele a 70/K.§ alkalmazása, azonban biztosítékként szükséges a konkrét normakontroll és az alkotmányjogi panasz módosítása. A 70/K.§ mellett ez a két intézmény kiegészítő jelleggel erősítené a bíróságok alapjogi ítélkezését, és a peres felek igényeinek érvényesítését. A bírói értelmezési problémáknak az eldöntésére a konkrét normakontroll intézménye, mint lehetőség a bíró rendelkezésére áll az eljárás minden szakaszában. Az Abtv. 38.§-át azonban ki kell egészíteni azzal, hogy a bíró nem köteles az AB-hoz fordulni.⁷⁸

Az alkotmányjogi panasz fenntartását két feltételhez kötjük. Először a panasz alapját kiterjesztjük a jogszabály alkalmazása mellett, a bírósági, hatósági határozat alkotmányellenességére is. A második feltétel, hogy a törvény az alkotmányjogi panasz eljárásjogi szabályait az utólagos normakontroll szabályaitól eltérő rendelkezéssel határozza

---

⁷⁷ Ennek megvalósulásához nem feltétlen feltétele a részletes eljárási szabályok meghatározása.

⁷⁸ 38.§ annyiban változik: (1) A bíró - a bírósági eljárás felfüggesztése mellett - az Alkotmánybíróság eljárását kezdeményezheti, ha az előtte folyamatban levő ügy elbírálása során olyan jogszabályt vagy állami irányítás egyéb jogi eszközét kell alkalmazni, amelynek alkotmányellenességét észleli.

meg.⁷⁹ Az új eljárási szabályok szerint a panaszos felülvizsgálathoz való joga az AB határozat kihirdetésével nyílik meg.⁸⁰

A javaslat megvalósulásának feltétele a 70/K.§ helyes tartalmának gyakorlatban való kialakítása, valamint a szükséges jogszabályi módosítások, amelyekkel a magyar jogrendszer alapjogi bírászkodása hatékonyabb módon érvényesülne. Egyrészt az állampolgárok alapjogaikkal kapcsolatos igényeiket teljesebb mértékben tudják érvényesíteni, másrészt a bíró egyéni jogértelmezése (ide értve: mind az alkotmányt, mind az egyéb jogszabályokat) elindulhat egy olyan úton, amely megvalósít egy demokratikusabb, a bíró szerepét fokozottabban hangsúlyozó igazságszolgáltatást. A jelenlegi gyakorlat hiányosságainál fogva a módosítás elengedhetetlennek tűnik. Eötvös József szavai nyomán: csak minden alapvető jogok és kötelességek érvényesítése azon alap, amelyen egy szabad alkotmány épülhet.

---

⁷⁹ 48. § (1) Az Alkotmányban biztosított jogainak megsértése miatt alkotmányjogi panasszal fordulhat az Alkotmánybírósághoz az, akinek a jogsérelme az alkotmányellenes jogszabály alkalmazása **vagy alkotmányellenes bírósági határozat** folytán következett be, és egyéb jogorvoslati lehetőségeit már kimerítette, illetőleg más jogorvoslati lehetőség nincs számára biztosítva.

(2) Az alkotmányjogi panaszt a jogerős határozat kézbesítésétől számított hatvan napon belül lehet írásban benyújtani.

⁸⁰ Az eljárási szabályok az Abtv. 43.§-a bekezdése nem alkalmazható.

Felhasznált irodalom

- Alkotmány kommentár, Complex Jogtár (Balogh Zsolt – Holló András – Kukorelli István – Sári János: Az Alkotmány magyarázata. KJK-Kerszöv, Budapest, 2003)*
- Badó Attila - Loss Sándor (szerk.): Betekintés a jogrendszerek világába. E-press Nyomda Kft Szeged, 2004 75-105; 127-219. o.*
- Bitskey Botond: Mikor forduljon a bíró az Alkotmánybírósághoz. In Jogtudományi Közlöny, 2004 329-335. o.*
- Boros László, Fórum, Fundamentum 2007/3. szám 33-36.o.*
- Drinóczi Tímea: Megjegyzés egy alkotmánybírói döntéshez – a 70/K. § In. Acta humana 18. évf. 2007. 1-2. szám 26 - 40. o.*
- Enyedi Krisztián: Alapjogok védelme és az alkotmányjogi panasz In. Collega 2-3/X évfolyam 26-29.o.*
- Halmai Gábor: Az alkotmány, mint norma a bírói jogalkalmazásban. In Fundamentum, 1998/3 77-81.o.*
- Halmai Gábor: Az alkotmányjogi panasz – jelen és jövő? In. Bírák Lapja 3-4/ 1994 45-50.o.*
- Halmai Gábor: Emberi jogok. Osiris Budapest, 2003 193-251.o.*
- Hanák András: Madison unokája vagyok én. In Sajtószabadság és emberiségi jogok, 1998 24-34 o.*
- Hanák András: Egy különös abortusz után. In Fundamentum, 1998/3 82-86.o.*
- Harmathy Attila: Bírói gyakorlat-alkotmány. In Magyar jog, 2004/11 641-648.o.*
- Jean-Mary Auby – Jean-Bernard Auby: Közjog: alkotmányjog; közszabadságok; közigazgatási jog. Budapest, Nagy és Trócsányi Ügyvédi Iroda 1995, 209-212. o.*
- Jobbágyi Gábor: A dávodi abortuszper. In Jogtudományi közlöny, 2002/11-12 465-473.o*
- Kilényi Géza (szerk.): Egy alkotmány-előkészítés dokumentumai: kísérlet Magyarország új Alkotmányának megalkotására, 1988-90. MTA Államtudományi Kutató Központ. Budapest, 1991.*
- Kilényi Géza, Fórum, Fundamentum 2007/3 39-42.o.*
- Kovács István, Tóth Károly (szerk.): Nyugat-Európa Alkotmányai. Közgazdasági- és Jogi kiadó (KJK) Budapest, 1988 301-315.o.*
- Kukorelli István (szerk.): Alkotmánytan I. Osiris, Budapest. 2007 27-29; 59-74.o., 84-87. o.*
- Lehoczkyné Kollonay Csilla: Kezdeti lépések a foglalkoztatási diszkrimináció bírósági gyakorlatában. In Fundamentum, 1998/4 91-95.o.*

- Lomnici Zoltán:* Mire alkalmas a bíra alapjogi bírászkodása. In Sajtószabadság és emberiségi jogok, h.n. 1998 35-42 o.
- Lomnici Zoltán:* Az alapjogi bírászkodás feltételei. In Bíróügyi Határozatok, 1995/6 476-477.o.
- Mezei Péter:* A bírák szerepe a magyar jogrendszerben – a XX. század első felének jogelméleti gondolkodói tükrében In Jogelméleti szemle, 2002/3
- Mezey Barna (szerk.):* Magyar alkotmánytörténet. Osiris Budapest, 2003 468-474.o.
- Navratyil Zoltán:* A bírói jogértelmezés AB-i kontrolljának problémái – különös tekintettel az élő jog és az alkotmányos értelmezési tartomány koncepcióira. In Alkotmányjogi TDK 2004/2. kötet
- Paczolay Péter:* Könyörtelen bírói hatalom-a bírói alkotmányértelmezés problémái. In Jogállam, 1993/2 21-40.o.
- Pokol Béla:* A jogalkalmazás alkotmányjogiasítása. In Jogtudományi közlöny, 2000/10 373-380.o.
- Pokol Béla:* Bírói döntési folyamat elemzése. In Jogelméleti szemle, 2002/1/4
- Pokol Béla:* Jogelmélet. Századvég Budapest, 2005 217-240.o.
- Rácz Attila:* Az alkotmány értelmezése-alkalmazása In: Jogérvényesítés, 2002 125-129.o.
- Rácz Attila:* Az alkotmányos jogok védelme és az alkotmányjogi panasz. In Acta Humana Emberi jogi követelmények 8.sz. 1992 32-54.o.
- Ruszoly József:* Európa alkotmánytörténete. Püski Budapest, 2005 261-299.o.
- Salamonné Solymos Ibolya:* A bírói jogalkalmazás az Egyesül Államokban. In Magyar jog, 1991/7 424-429.o.
- Sári János:* Alapjogok, Osiris 2006. 330-334. o.
- Sári János:* Rendes bíróságok alapjogi bírászkodása. In Jogtudományi közlöny, 2006/1 3-8
- Sonnevend Pál:* Az alapjogi bírászkodás és korlátai. In Fundamentum, 1998/4 79-84. o.
- Sólyom László:* Az Alkotmánybíróság hatáskörének sajátosságai In. Benedek-emlékkönyv Pécs, 1996. 5- 34. o.
- Sós Vilmos:* Példátlan ítélet. In Fundamentum, 1998/3 87-88. o.
- Takács Albert:* Az alkotmány normativitása. In Lőrincz Lajos 70. születésnapjára tiszteletére (emlékkötet)
- Takács Albert:* Alkotmányosság és törvényesség védelme bíróságok útján. In Jogtudományi közlöny, 1989/9 443-455.o.
- Tilk Péter:* Az alkotmányjogi panasz mint a bíróságok és az alkotmánybíróság eljárásának kapcsolódási pontja. In Bírák Lapja 2/2002 59-66. o.

Tóth Gábor Attila: Az emberi jogok bírói védelme. In Társadalmi szemle, 1995/7 40-44. o.

Trócsányi László (szerk.): A mi Alkotmányunk. Complex Budapest, 2006

Uitz Renáta: Egyéni jogsérelmek és az alkotmánybíróság In. Fundamentum 2/1999. 39-52. o.

Varga Csaba: A bírói folyamat természetének kutatása. In Jogtudományi Közlöny, 1994/11
459-464. o.